

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Т.в.о. Голови приймальної комісії
Рівненського державного
гуманітарного університету
Оксана ПЕТРЕНКО
«31» березня 2025 р.

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ С4 «ПСИХОЛОГІЯ»
для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра
на основі НРК 6, НРК7

Схвалено вченою радою психолого-природничого факультету
Протокол від 25 березня 2025 р., № 4

Голова вченої ради
психолого-природничого факультету _____ Віталій ПАВЕЛКІВ

Схвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету
Протокол від 25 березня 2025 р., № 4

Голова навчально-методичної комісії
психолого-природничого факультету _____ Ірина ТРОХИМЧУК

Голова предметної екзаменаційної комісії _____ Віталій ПАВЕЛКІВ

Розробники: Віталій ПАВЕЛКІВ
Ольга АРТЕМОВА
Анатолій ВОРОБІЙОВ
Роман ПАВЕЛКІВ
Ольга СОЗОНЮК

Рівне, 2025

Програма фахового іспиту зі спеціальності С4 «Психологія» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК 6, НРК 7 / В.Павелків, О.Артемova, А. Воробйов, Р. Павелків, О.Созонюк. Рівне: РДГУ, 2025. 23 с.

Розробники:

Павелків В.Р., доктор психологічних наук, професор кафедри загальної психології, психодіагностики та психотерапії РДГУ;

Артемova О.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної психології, психодіагностики та психотерапії РДГУ

Воробйов А. М., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології, психодіагностики та психотерапії РДГУ;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології, перший проректор РДГУ;

Созонюк О.С., кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ.

Рецензент:

Шпак С.Г., кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін Національного університету водного господарства та природокористування;

Івашкевич Е.З., доктор психологічних наук, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Програма фахового іспиту зі спеціальності С4 «Психологія» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК 6, НРК 7 визначає вимоги до рівня підготовки вступників, зміст основних освітніх компетентностей, критерії оцінювання знань вступників, список рекомендованої літератури, інформаційний ресурс.

Розглянуто на засіданнях кафедр загальної психології, психодіагностики та психотерапії (протокол від 24 березня 2025 р., № 4), вікової та педагогічної психології (протокол від 24 березня 2025 р., № 4).

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ	7
<i>1. Загальна психологія</i>	7
1.1. Вступ у психологію	7
1.2. Розвиток психіки	7
1.3. Психологія діяльності	7
1.4. Психологія пізнавальної діяльності	8
1.5. Емоційно-вольова сфера особистості	9
1.6. Індивідуально-психічні особливості особистості	9
1.7. Особистість	10
<i>2. Вікова психологія</i>	10
2.1. Загальні закономірності психічного розвитку	10
2.2. Розвиток психіки у епоху раннього дитинства	11
2.3. Психічний розвиток у епоху дитинства	11
2.4. Розвиток психіки у підлітковому та юнацькому віці	11
2.5. Психічний розвитку період зрілості та старості	12
<i>3. Соціальна психологія</i>	12
3.1. Загальні основи соціальної психології. Соціальна психологія особистості	12
3.2. Особливості внутрішньогрупової та міжгрупової взаємодії	13
<i>4. Клінічна психологія</i>	13
4.1. Проблеми становлення і перспективи розвитку клінічної психології	13
4.2. Основи нейропсихології і патопсихології та проблеми клінічної психології	14
4.3. Клінічні аспекти розладів психіки і поведінки з основами психотерапії та психофармакології	14
<i>5. Психологічна діагностика</i>	14
5.1. Вступ до психодіагностики	14
5.2. Діагностика психічних функцій	15
5.3. Психодіагностика особистості	16
<i>6. Психотерапія</i>	17
6.1. Загальні засади психотерапії	17
6.2. Основні напрями психотерапії	17
<i>7. Психокорекція</i>	18
7.1. Загальні засади психокорекції	18
7.2. Вікові аспекти психокорекції	19
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНИКІВ	21
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	22
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового іспиту зі спеціальності С4 «Психологія» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК 6, НРК 7 розроблена на основі освітньо-професійної програми «Психологія» підготовки бакалаврів зі спеціальності С4 «Психологія».

Мета вступного випробування – оцінити ступінь підготовленості та професійної компетентності вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК 6, НРК 7.

Завдання фахового іспиту:

- визначити рівень сформованості у вступників загальних та спеціальних компетентностей, програмних результатів навчання;
- встановити ступінь сформованості професійної культури вступників.

Вимоги до підготовленості вступника

Обсяг компетенцій вступників визначається в межах діючої освітньо-професійної програми фахівців ступеня бакалавра У відповідності до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів з психології нормативні форми підсумкової атестації щодо встановлення рівня опанування здобувачами відповідних блоків змістових модулів включають наступні освітні компоненти: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Соціальна психологія», «Клінічна психологія», «Психодіагностика», «Психотерапія» та «Психокорекція».

У вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК 6, НРК 7 повинні бути сформовані наступні компетентності та програмні результати:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів, характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК03. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК04. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК05. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК06. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК07. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК08. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК09 Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК12. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовою як усно, так і письмово, поважати різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК04. Здатність самостійно збирати та критично опрацювати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК05. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК06. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК07. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК08. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну, групову та дистанційну) відповідно до запиту.

СК09. Здатність здійснювати просвітницьку, психопрофілактичну діяльність відповідно до запиту.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики. СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК12. Здатність застосовувати знання психологічних механізмів функціонування, розвитку та формування психічних явищ, генезису особистості, її діяльності та індивідуальних особливостей.

СК13. Здатність виявляти толерантність (повагу та позитивне ставлення) до розмаїття культур, гендерної приналежності, індивідуальних форм самовираження, та самоздійснення.

Програмні результати

ПР01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР02. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР03. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР04. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР05. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР06. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР07. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР08. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПР09. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР11. Складати та реалізовувати програму надання психологічної допомоги з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність професійної діяльності.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії

Порядок проведення фахового іспиту

Фаховий іспит проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією Рівненського державного гуманітарного університету.

Допуск до фахового іспиту вступників здійснюється за умови наявності аркуша результатів вступних випробувань та документа, що засвідчує особу (паспорт).

Фаховий іспит проводиться в усній формі, що передбачає надання відповідей на питання екзаменаційних білетів. Вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється. Екзаменаційні білети складаються відповідно до даної програми, друкуються на спеціальних бланках за встановленим зразком та затверджуються головою приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету.

Під час фахового іспиту вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань. Натомість вступнику не дозволяється користуватися сторонніми джерелами інформації (електронними, друкованими, рукописними) та порушувати процедуру проходження фахового іспиту, що може бути причиною для відсторонення вступника від вступних випробувань.

Для письмового запису відповідей на екзаменаційні завдання використовуються аркуші усної відповіді відповідного зразка. Після внесення вступником відповіді до зазначеного аркушу він ставить під нею свій підпис, що підтверджується підписами голови та екзаменаторами фахової атестаційної комісії.

Порядок оцінювання відповідей вступників, критерії оцінювання

Оцінювання відповіді вступників на фаховому іспиті здійснюється членами фахової атестаційної комісії, призначеної згідно з наказом ректора.

Оцінки відповіді кожного вступника визначаються за 200-бальною шкалою.

Норми часу

Норми часу, відведені на проведення фахового іспиту (відповідно до наказу МОН України від 27 серпня 2002 року № 450):

на проведення консультацій перед фаховим іспитом – 2 години на потік (групу);

на проведення фахового іспиту в усній формі – 0,25 год. на одного вступника (кількість членів комісії на потік (групу) вступників не більше трьох осіб).

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

1.1. Вступ у психологію

Загальна характеристика психології як науки. Особливості психології як науки та її місце у системі наук. Відмінності наукової та життєвої психології. Етапи розвитку психології: донауковий і науковий. Становлення психології як самостійної науки, створення власного категоріального апарату психології. Проблема предмету психології. Принципи класифікації галузей психології і структура сучасної психологічної науки. Інтеграція галузей, комплексне дослідження психічних явищ.

Психологія як система знань. Методологічні принципи психології. Визначення методології та її рівнів: філософського, загально-наукового, методичного. Вимоги до проведення різних етапів психологічного дослідження. Поняття про метод, методику, техніку та процедуру психологічного дослідження. Класифікація методів. Проблема достовірності і репрезентативності даних психологічного дослідження. Валідність. Види валідності.

Природничонаукові основи психології. Будова, функціонування і властивості центральної нервової системи. Загальна будова нервової системи людини. Поняття та види рецептора. Поняття аналізатора. Структура і основні поля кори головного мозку. Представництво основних психічних процесів та станів людини в корі головного мозку. Положення в центральній нервовій системі, роль та функції ретикулярної формації. Психіка та мозок: принципи та загальні механізми зв'язку. Взаємовідношення психічних явищ з роботою мозку. Анатомо-фізіологічне представництво в мозку психічних процесів та станів людини. Фізіологічні механізми, структури головного мозку і тілесні органи, які беруть участь у формуванні відчуттів. Генетичні корені психології та поведінки.

1.2. Розвиток психіки

Походження і розвиток психіки у філогенезі. Система і рівні основних форм відображення (фізичне, фізіологічне, психічне). Розвиток форм відображення дійсності. Характеристика психічного відображення.

Проблема об'єктивного критерію психіки. Історія спроб визначення межі непсихічних (допсихічних) і психічних форм існування матерії (пан-, біо-, антропо-, нейропсихізм, функціональні критерії). Гіпотеза про об'єктивний критерій психіки Типи і форми поведінки.

Стадії та рівні розвитку психіки у філогенезі (О.М.Леонт'єв, К.Е.Фабрі). Основні особливості психічної діяльності тварин на відміну від психіки людини. Друга сигнальна система.

Свідомість як вищий рівень психічного відображення. Гіпотеза про походження свідомості: роль праці та мови. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського. Засвоєння суспільно-історичного досвіду як генеральний шлях онтогенезу людського індивіду. Закономірності і динаміка розвитку психіки дитини в онтогенезі. Вікова періодизація.

3.3. Психологія діяльності

Діяльність. Визначення діяльності. Співвідношення понять "діяльність", "поведінка" та "активність". Специфіка людської діяльності. Основні атрибути діяльності. Структура діяльності. Поняття дії, операції та засобів здійснення діяльності. Мотивація діяльності. Внутрішні та зовнішні компоненти діяльності, взаємопереходи між ними. Основні поняття і принципи теорії діяльності (О.М.Леонт'єв). Визначальна роль діяльності у розвитку свідомості. Освоєння діяльності. Збільшення (зменшення) одиниць діяльності. Уміння як сукупність знань і навичок. Характеристика, види навичок і етапи їх формування. Структура і взаємодія навичок. Звички і їх роль у поведінці людини. Походження внутрішньої психічної діяльності із зовнішньої практичної (інтеріоризація). Екстеріоризація та її роль в контролі психічних процесів. Види людської діяльності.

Спілкування як діяльність. Розвиток спілкування в онтогенезі. Функції спілкування. Проблема співвідношення спілкування і діяльності. Спілкування як самостійний вид діяльності і його вплив на психічний розвиток. Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як взаємодія. Спілкування як сприймання, розуміння і оцінка соціальних об'єктів. Специфічні риси і механізми соціальної перцепції.

Психологічна характеристика ігрової діяльності. Розвиток особистості дитини у грі. Виникнення гри на певному етапі розвитку цивілізації. Гра як підготовка дітей до життя у суспільстві і праці. Теорії гри. Види гри. Розвиток форм гри в онтогенезі. Будова гри (тема, сюжет, ролі, ігрові дії, ігровий матеріал, рольові відношення, реальні відносини).

Психологічна характеристика учбової діяльності. Процес учіння як теоретична і прикладна проблема психології. Структурні компоненти учіння. Мотивація учіння. Види навчальних мотивів. Закономірні зміни в мотивації учіння, зумовлені віковими особливостями дитини. Шляхи формування внутрішньої мотивації учіння. Навчання, його цілі. Проблема взаємозв'язку навчання і розвитку. Поняття про актуальний рівень і "зону найближчого розвитку". Орієнтація на "зону найближчого розвитку" і сензитивні періоди як умова оптимізації процесу навчання. Сучасні теорії учіння і навчання (Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, П.Я.Гальперін, К.Роджерс та інші)

Психологічна характеристика трудової діяльності. Розвиток особистості в процесі праці. Психологічні ознаки праці. Зародження і розвиток елементів праці в предметній діяльності, грі і навчанні. Мотиви трудової діяльності. Проблема визначення "професійної відповідності". Вміння та навички як структурні елементи діяльності. Утворення вміння та навичок. Моторні вміння та навички. Пізнавальні вміння та навички: перцептивні, мнемічні, інтелектуальні, орієнтувальні. Практичні вміння та навички. Поняття звички та її місце в структурі діяльності.

3. 4. Психологія пізнавальної діяльності. Діагностика і прийоми розвитку

Загальна характеристика пізнавальних процесів. Характеристика пізнавальних процесів як індивідуальна якість. Фактори розвитку пізнавальних процесів.

Відчуття. Уявлення про відчуття. Походження відчуттів. Види відчуттів. Значення відчуттів в житті людини. Фізична характеристика середовища, яке породжує відчуття. Різноманітність відчуттів і відображення багатства важливих для людини властивостей середовища, в якому вона живе.

Природа відчуттів. Рецепторна теорія відчуттів. Фізіологічні механізми відчуттів. Філогенез та онтогенез відчуттів. Феноменологія відчуттів. Загальні закономірності відчуттів. Поняття чутливості, абсолютного і відносного порогів відчуттів. Взаємодія відчуттів як зміна чутливості одного аналізатора під впливом стану іншого.

Сприймання. Сприймання як активний процес побудови перцептивного образу за допомогою перцептивних дій. Природа сприймання: філогенез та онтогенез сприймання. Сприймання і механізми роботи мозку. Рівні перцептивної діяльності. Послідовність перцептивних актів, включених у процес сприймання. Основні властивості образу сприймання. Феноменологія сприймання.

Пам'ять. Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті і діяльності людини, в навчанні, вихованні, спілкуванні з людьми. Теорії пам'яті. Процеси і закономірності пам'яті. Феноменологія пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті, їх якісні та кількісні характеристики. Онтогенез пам'яті.

Мислення. Поняття про мислення Види мислення. Логічні операції мислення. Основні процеси мислення. Визначення понять. Класифікація людей за типами мислення. Типи теорій мислення. Різні підходи до розвитку мислення. Групові форми роботи, що стимулюють розвиток мислення. Техніка "брейнстормінгу". Поняття творчого мислення, його особливості та умови продуктивності. Фактори, які сприяють та перешкоджають творчому мисленню людини. Поняття інтелекту. Тести інтелекту. Коефіцієнт інтелекту. Стійкість та мінливість показників інтелектуального розвитку, неоднозначність їх зв'язку з

професійними досягненнями людини.

Уява і творчість. Поняття про уяву. Види уяви та їх особливості. Роль уяви в житті людини. Основні функції уяви. Поняття про творчість. Будова та функції механізму творчості. Поняття механізму. Продукти творчості: відкриття, винахід, нові художні образи, художні твори. Зв'язок процесу творчості з уявою.

Мова та мовлення. Значення мовлення в житті людини, в її психології та поведінці. Мовлення як засіб спілкування (комунікації) і узагальнення (мислення). Види мовлення, їх призначення. Відмінності між мовою та мовленням. Теорії засвоєння мовлення і розвитку мовлення. Проблема вродженого та набутого в людському мовленні. Досвід навчання тварин людському мовленню. Значення слова як одиниці мислення та мовлення. Особливості початкового періоду розвитку мислення і мовлення дитини. Егоцентричне мовлення дитини як проміжна форма між внутрішнім та зовнішнім мовленням. Становлення та функціонування дитячого мовлення, розвиток його граматичних структур та комунікативних функцій. Механізми засвоєння мовлення дитиною.

Увага. Особливості уваги як психічного процесу та стану людини. Властивості уваги. Функції уваги. Види уваги. Роль уваги у сприйманні, пам'яті, мисленні, різних видах діяльності і спілкування людини.

3.5. Емоційно-вольова сфера особистості

Воля. Воля та її основні ознаки. Значення волі в житті людини, в організації та регуляції її діяльності та спілкування. Первинні, вторинні та третинні вольові якості особистості. Вольова регуляція поведінки як наділення її більш високим змістом. Зв'язок вольової регуляції з мотивацією діяльності. Рефлексія та воля. Основні напрямки розвитку волі. Воля та формування вищих психічних функцій людини. Становлення і закріплення свідомої регуляції вчинків як важливий етап у розвитку волі. Виховання у дітей вольових якостей особистості.

Емоції. Поняття про емоції. Значення емоцій в житті людини. Основні функції емоцій. Класифікація та види емоцій. Параметри для оцінювання емоційних процесів та станів: інтенсивність, тривалість, глибина, усвідомлюваність, походження, умови виникнення та зникнення, дія на організм, динаміка розвитку, спрямованість, спосіб вираження та нейрофізіологічна основа. Теорії емоцій. Зв'язок емоцій та потреб людини. Індивідуальна своєрідність емоцій та почуттів. Розвиток емоційно-особистісної сфери у людини.

Мотивація. Поняття мотиву та мотивації. Співвідношення диспозицій (мотивів), потреб та мети. Загальна побудова мотиваційної сфери людини. Основні параметри, за якими оцінюється ступінь розвинутості мотиваційної сфери. Поняття про мотивацію як про свідомий та несвідомий процес. Основні напрямки дослідження мотивації. Мотивація, самооцінка та рівень домагань. Мотив влади, його прояви. Індивідуальні відмінності в мотивації влади. Поведінка людей з різними мотивами в експериментальних ситуаціях типу "дилема в'язня". Мотивація просоціальної поведінки. Альтруїзм та емпатія як мотиви. Мотивація агресивності та фрустрація.

3.6. Індивідуально-психічні особливості особистості

Темперамент. Поняття про темперамент. Види темпераменту. Темперамент та основні властивості нервової системи людини. Психологічна характеристика темпераменту, прояви його основних властивостей. Поняття індивідуального стилю діяльності. Індивідуальний стиль діяльності як результат пристосування вроджених властивостей нервової системи людини та інших анатомо-фізіологічних здібностей організму до вимог тієї чи іншої діяльності. Зв'язок темпераменту з основними властивостями особистості. Темперамент та вчинки. Темперамент та характер. Темперамент та здібності людини.

Характер. Загальне уявлення про характер. Характер та темперамент людини. Місце характеру в загальній структурі особистості. Риси характеру та інші риси особистості. Характер та захисні механізми. Загальні підстави для побудови типології характерів.

Типології характерів. Витоки людського характеру. Становлення характеру. Проблема перевиховання характеру. Характер та воля людини. Характер та мотивація поведінки.

Здібності. Загальне уявлення про здібності. Класифікація здібностей людини. Загальна теорія здібностей. Здібності у структурі особистості. Показники здібностей. Здібності, задатки та індивідуальні відмінності людей. Властивості нервової системи як задатки для розвитку елементарних динамічних здібностей. Міжстатеві індивідуальні відмінності в задатках і здібностях. Природні передумови здібностей. Актуальні та потенційні здібності. Альтернативні концепції походження здібностей. Механізми формування та розвиток здібностей. Етапи розумового розвитку дитини і підлітка. Здібності та вікова сенситивність. Особливості вищих людських здібностей. Здібності, інтелектуальний розвиток та творчі можливості. Здібності, талант та геніальність.

3.7. Особистість

Поняття особистості. Теорії особистості в психології. Людина як індивід, особистість, індивідуальність. Структура індивіду. Походження ознак індивідуальності. Проблема визначення особистості та її структури; співіснування великої кількості різних визначень як наслідок багатогранності феномену особистості. Основні історичні періоди вивчення особистості. Класифікація сучасних теорій особистості, її підстави. Безпосередність зв'язку між методом вивчення особистості та теоретичними поглядами його автора.

Особистісний розвиток. Суспільна природа особистості. Становлення особистості у спільній діяльності і спілкуванні. Соціальне середовище як "поле значень" (О.Леонтьєв) і його вплив на особистісний розвиток. Перше народження особистості. критерії розвиненої особистості (Л.Божович). Свідомий розвиток особистості. Проблема періодизації особистісного розвитку (концепції К.Юнга, Е.Еріксона, Д.Ельконіна). Аномальний розвиток особистості: причини, можливості, запобігання і корекції. Діалектична єдність розвитку і сталості особистості. Особистість як системність індивіду.

Характеристики особистості. Спрямованість особистості. Поняття про мотивацію. Потреба як головний мотиваційний фактор. Класифікація потреб. Загальна будова мотиваційної сфери людини. Поняття про мотив, ціль. Ціннісні орієнтації. інтерес як мотив. Характеристики мотиваційної сфери: розвиненість, гнучкість, ієрархізованість. Полімотивація діяльності. Мотиваційний конфлікт. Психологічні теорії мотивації. Сучасні напрями досліджень мотивації ідеали і переконання. Світогляд особистості. Я-концепція: визначення і функції. Компоненти і складові Я-концепції. Самосвідомість, її функції: компоненти самосвідомості та їх розвиток в онтогенезі. Самооцінка. Особливості самооцінки на різних вікових етапах. Рівень домагань. Фрустрація. Тривожність. Локус-контроль і локус-оцінка. Деадаптація. Психологічний захист. Механізми захисту у дітей. Методи вивчення Я-концепції. Можливості розвитку самосвідомості і зміни самооцінки. Гармонійна і дисгармонійна особистість.

Особистість у системі міжособових відносин. Поняття про групу. Класифікація груп. Референтна група. Соціальнопсихологічний розвиток групи. Людина і група. Впливи групи на особистість і особистості на групу. Природа лідерства, рольова диференціація лідерства. Позиція особистості у групі (соціальна роль, статус). Шляхи покращення соціальнопсихологічного клімату у групі. Сім'я як мала група. Вплив особливостей сімейного виховання на розвиток особистості, дитини. Методи вивчення міжособистісних відносин.

2. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

2.1. Загальні закономірності психічного розвитку

Вікова психологія як наука. Визначення предмета вікової психології. Основні завдання вікової психології. Зв'язки вікової психології з іншими науками. Вікова психологія в структурі підготовки майбутнього педагога.

Методи вікової психології. Спостереження та його види. Експериментальні методи. Психолого-педагогічний експеримент. Близнюковий метод. Аналіз продуктів діяльності. Методи опитування. Тестування. Соціометрія.

Поняття про розвиток. Основні категорії, що відносяться до розвитку: ріст, дозрівання, диференціація, навічання, імпринтінг, соціалізація. Рушійні сили розвитку. Розвиток та саморозвиток. Фактори розвитку: спадковість, середовище, активність. Умови психічного розвитку.

Проблема періодизації розвитку в психології. Пошук підстав для виділення етапів розвитку в історії науки (С. Холл, А.П. Блонський, З. Фрейд, Ж. Піаже, Л. Кольберг, Л.С. Виготський, Е. Еріксон). Періодизація Д.Б. Ельконіна. Стабільні та кризові періоди розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Поняття про провідну діяльність. Центральне новоутворення кожного етапу.

Нерівномірність психічного розвитку. Поняття про сензитивні періоди. Категорія віку. Проблема акселерації розвитку.

2.2. Розвиток психіки у епоху раннього дитинства

Характеристика періоду новонародженості. Новонародженість як критичний період. Вроджені форми психіки. Поява індивідуального психічного життя як центральне новоутворення новонародженості.

Характеристика немовлячого віку. Межі віку. Соціальна ситуація розвитку. Розвиток сенсорики та моторики в немовлячому віці. Розвиток форм спілкування мови та мовлення в немовлячому віці. Розвиток розуміння мови та мовлення в немовлячому віці. Особливості емоційного життя немовляти. Криза першого року життя. Основне новоутворення немовлячого віку.

Характеристика умов розвитку в ранньому віці. Межі віку. Соціальна ситуація розвитку. Предметна гра як провідна діяльність дитини раннього віку. Особливості пізнавальної сфери дитини раннього віку. Особливості соціального життя дитини раннього віку. Криза трьох років.

2.3. Психічний розвиток у епоху дитинства

Загальна характеристика розвитку в дошкільному віці. Розвиток пізнавальної сфери дошкільника. Особистісний розвиток дошкільника. Психологічна готовність до шкільного навчання. Криза 6-7 років та її основні новоутворення. Діагностика психологічної готовності до навчання в школі.

Загальні умови розвитку в молодшому шкільному віці. Формування учбової діяльності як провідної в молодшому шкільному віці. Основні новоутворення віку: довільність, внутрішній план дій, рефлексія. Розвиток пізнавальних процесів в молодшому шкільному віці. Особистісний розвиток молодшого школяра. Особливості соціальних взаємин в молодшому шкільному віці: спілкування з дорослими та однолітками.

2.4. Розвиток психіки у підлітковому та юнацькому віці

Основні лінії та задачі розвитку в підлітковому віці: пубертатний розвиток, когнітивний розвиток, соціалізація, становлення ідентичності. Проблема визначення меж підліткового віку. Підліткова криза. Проблема визначення провідного виду діяльності в підлітковому віці. Особливості пізнавальної сфери підлітка. Особистісний розвиток в підлітковому віці. Види дорослості. Становлення самосвідомості: самопізнання, самооцінка, саморегуляція в підлітковому віці.

Проблема визначення меж юнацького віку. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Розвиток інтелектуальної сфери. Формування світогляду. Пошуки сенсу життя в юності. Особливості особистісного розвитку юнака. Проблеми спілкування з дорослими та однолітками. Проблема «батьків і дітей». Любов, почуття приналежності та пошуки інтимності в ранньому юнацькому віці.

2.5. Психічний розвитку період зрілості та старості

Загальна характеристика періодів молодості, зрілості, старості. Проблема виділення періодів розвитку дорослої людини. Завдання, ресурси та кризи розвитку. Проблеми старіння. Біологічні аспекти геронтогенезу. Психологічне переживання старіння та старості. Зміна часової перспективи.

3. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

3.1. Загальні основи соціальної психології. Соціальна психологія особистості

Соціальна психологія як наука. Предмет і завдання соціальної психології, її структура, функції та категорії. Виникнення та становлення соціальної психології як науки. Експериментально-прикладний та експериментальний етапи у розвитку соціальної психології. Розвиток соціальної психології за рубежом: головні теоретичні напрями. Становлення і розвиток вітчизняної соціальної психології. Методологічні основи соціально-психологічного дослідження. Основні методи соціально-психологічних досліджень.

Проблема особистості в соціальній психології. Поняття особистості в соціальній психології. Особливості взаємозв'язку особистості і суспільства. Соціально-психологічні теорії особистості. Проблема соціалізації індивіда. Сутність соціалізації, її стадії, інститути та механізми. Проблема вікових криз та соціалізація. Поняття статусу та ролі в соціальній психології. Основні складові статусу особистості. Позиція особистості як інтегральна система вибіркового стосунків особистості. Соціальні установки. Взаємний вплив соціальних установок та поведінки. Зміна соціальних установок. Соціально-психологічна компетентність особистості.

Гендерні та культурні детермінанти соціальної поведінки особистості. Поняття гендеру в соціальній психології. Відмінність та подібність статей. Статеві-рольові параметри особистості. Поняття гендерної ролі. Основні концепції гендера. Гендерна соціалізація. Провідні чинники гендерної соціалізації. Гендерна ідентичність. Відмінності у світосприйманні та чутливості. Мотиваційна сфера чоловіка і жінки. Гендерні відмінності у невербальній комунікації. Рівноцінність особистісного розвитку статей. Гендерні стереотипи, їх вплив на процес комунікації. Прикладні аспекти гендерної психології. Вплив культури та епохи на гендерні ролі. Вплив культури на соціальні стосунки.

Я-концепція як детермінанта соціальної поведінки особистості. Поняття „Я-концепції” в соціальній психології. Структурні компоненти Я-концепції. Основні фактори та механізми формування Я-концепції. Теорії самосприйняття та самоатрибуції. Ефект переоцінки. Прогнозування власної поведінки. Самосвідомість особистості як чинник самовизначення у групі. Я-концепція та персоніфікація. Поняття набутої безпомічності. Поняття самоефективності. Локус контролю. Теорія унікальності „Я”. Схильність на користь власного Я: мотивація самоповаги, нереалістичний оптимізм. Теорії самопрезентації та саморозкриття. Самовиправдання та збереження власної самооцінки.

Міжособистісна аттракція: близькість, симпатія, дружба, кохання. Поняття міжособистісної аттракції. Основні передумови аттракції. Почуття як системи поведінки. Соціальний контроль над почуттями. Поняття дружби. Зовнішня привабливість і симпатія. Стандарти краси. Теорії міжособистісної аттракції. Підтримання близьких стосунків. Визначення кохання. Трьохкомпонентна теорія кохання. Розрив близьких стосунків. Процес та переживання розриву.

Соціальні упередження та агресивна поведінка. Упередження як соціально-психологічний феномен. Визначення упередження, стереотипізації та дискримінації. Соціальні, емоційні та когнітивні джерела упереджень.

Поняття та основні теорії агресії. Ситуативні та диспозиційні детермінанти агресії. Масова культура та агресія. Соціальні ситуації, що підвищують агресивність: фрустрація, пряма провокація, наслідування. Вплив культурних факторів на рівень агресії. Шляхи запобігання та послаблення агресії.

Альтруїзм та просоціальна поведінка особистості. Проблема альтруїзму та просоціальної поведінки в соціальній психології. Основні теорії альтруїстичної поведінки: еволюційна теорія, теорії соціального обміну та соціальних норм. Диспозиційні та ситуативні детермінанти. Ефект кількості свідків. Гендерні та культурні детермінанти просоціальної поведінки. Соціалізація альтруїзма.

Прикладні аспекти соціальної психології. Особливості прикладних досліджень у соціальній психології. Прикладна соціальна психологія у сфері освіти і науки. Соціальна психологія і охорона здоров'я: стрес і здоров'я людини, шляхи подолання стресу. Соціальна психологія та управління. Соціальна психологія і закон.

3.2. Особливості внутрішньогрупової та міжгрупової взаємодії

Проблема спілкування в соціальній психології. Комунікативна сторона спілкування. Спілкування як феномен соціальної психології. Основні характеристики спілкування. Особистість у контексті спілкування. Види спілкування. Структура спілкування як проблема психології. Характеристика функцій спілкування. Розвиток спілкування в онтогенезі. Сутність міжособистісної комунікації. Структура та засоби комунікації. Психологічні особливості вербальної та невербальної комунікації. Труднощі спілкування. Деформації спілкування. Бар'єри спілкування.

Інтерактивна та перцептивна сторона спілкування. Поняття інтеракції. Різновиди взаємодії. Форми поведінки особистості у міжособистісній взаємодії. Взаємодія і міжособистісний вплив. Поняття маніпуляції. Поняття соціальної перцепції. Формування першого враження про партнера. Проблема точності сприйняття партнера. Ефекти міжособистісного сприйняття. Механізми міжособистісного сприймання.

Соціальна психологія груп. Поняття групи. Сутнісні ознаки малої групи. Основні підходи та напрями вивчення малої групи. Класифікація груп. Процес входження особистості в групу. Структура взаємовідносин у малій соціальній групі. Культура первинних груп. Проблема соціального контролю.

Динамічні процеси у групах. Поняття групової динаміки. Концепції і моделі розвитку малої групи. Механізм групової динаміки. Психологічні умови і фактори виникнення групи. Групові норми і нормативна поведінка. Дослідження нормативного впливу групової більшості. Феномен групового тиску. Дослідження феномену конформізму в соціальній психології. Конфліктність та конформізм. Вплив меншості на групу. Проблема групової згуртованості. Лідерство і керівництво в малих групах. Теорії походження лідерства і керівництва. Стили лідерства і керівництва. Проблема прийняття групового рішення. Групові деформації. Явища групової поляризації. Етапи прийняття рішення.

Конфлікти. Причини виникнення та шляхи розв'язання. Проблема конфлікту у соціальній психології. Історія вивчення проблеми конфлікту. Класифікація конфліктів. Функції конфліктів. Динамічна структура конфлікту. Етапи перебігу конфлікту. Стратегії поведінки особистості в міжособистісному конфлікті. Шляхи розв'язання конфліктів. Корекція та керування конфліктом.

Психологія великих соціальних груп і масових явищ. Психологічні характеристики великих соціальних груп. Головні ознаки великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп. Соціально-психологічна характеристика етнічних та релігійних спільнот. Поняття національної ментальності. Психологічні особливості українського національного характеру. Психологія масових явищ. Психологічні особливості великих стихійних груп. Соціально-психологічна сутність натовпу. Підходи до класифікації натовпу. Психологічна характеристика масових способів впливу.

4. КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

4.1. Проблеми становлення і перспективи розвитку клінічної психології

Предмет, методологія і завдання клінічної психології. Специфіка методів досліджень у клінічній психології. Психічні процеси, стани, властивості та їх клінічний аналіз.

Особистість як об'єкт клінічного дослідження. Клінічні та психотерапевтичні аспекти спілкування.

4. 2. Основи нейропсихології і патопсихології та проблеми клінічної психології

Нейропсихологія та проблема вищих психічних функцій. Основи нейропсихології: агнозії, амнезії, афазії та апраксії. Основи патопсихології: розлади пізнавальних процесів. Основи патопсихології: розлади емоційно-вольової сфери. Основи патопсихології: розлади мислення та свідомості.

4. 3. Клінічні аспекти розладів психіки і поведінки з основами психотерапії та психофармакології

Основи нозології: неврози, психопатії, психози. Основи нозології: психосоматичні захворювання. Клінічні аспекти девіантної та адиктивної поведінки. Основи психотерапії розладів психіки і поведінки. Основи психофармакології розладів психіки і поведінки.

5. ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА

5. 1. Вступ до психодіагностики

Психологічна діагностика як галузь науки. Визначення психодіагностики як області психологічних знань. Предмет психодіагностики. Передумови виникнення та сфери застосування психодіагностики. Історія розвитку психодіагностики. Місце психодіагностики у системі людинознавства (Б.Г.Ананьєв). Психодіагностика як елемент психологічної служби. Структура сучасної психодіагностики: загальна теорія психологічного вимірювання; окремі теорії та методики вимірювання властивостей і поведінки особистості; теорія та методика оцінювання (позатестова діагностика). Поняття про теоретичну та практичну психодіагностику. Тезаурус психодіагностики: діагностичні ознаки, діагностичні категорії, психологічний діагноз. Рівні психологічного діагнозу: симптоматичний, етіологічний, типологічний. Прогноз як елемент психологічного діагнозу. Діагностограма. Поняття «норма» в психодіагностиці (статистична норма, соціокультурна норма). Актуальні проблеми, завдання та напрямки розвитку психодіагностики.

Соціальні та етичні аспекти психодіагностики. Проблема адекватного використання тестів. Правила професійного використання психодіагностичних методик. Нормативні вимоги до розробників і користувачів психодіагностичного інструментарію. Вимоги до кваліфікації психодіагноста. Вимоги до користувачів-психологів різного рівня кваліфікації та використання методик спеціалістами-суміжниками. Контроль компетентності психодіагноста (рівень А, рівень Б). Тестування і громадянські права. Принципи професійної діяльності психодіагноста. Характеристика психодіагностичних ситуацій. Специфіка повідомлення результатів тестування. Відповідальність психолога за вибір способу втручання в ситуацію клієнта. Класифікація методик для використання психологами та спеціалістами суміжних професій.

Класифікація психодіагностичних процедур та методів. Загальна характеристика психодіагностичного методу. Психодіагностичні підходи як конкретизація психодіагностичного методу (Л.Ф.Бурлачук). «Об'єктивний» підхід у психодіагностиці (психофізіологічні методики, апаратні поведінкові методики, об'єктивні тести, тести-опитувальники, методики суб'єктивного шкалювання і самооцінки). «Суб'єктивний» підхід у психодіагностиці (спостереження, контент-аналіз, бесіда, інтерв'ю, рольова гра). «Проективний» підхід у психодіагностиці (методики структурування, методики конструювання, методики інтерпретації, методики доповнення, методики катарсису, методики вивчення експресії, методики вивчення продуктів творчості).

Типи діагностичних методик: методики високого рівня формалізації (тести, опитувальники, проективні техніки, психофізіологічні методики), малоформалізовані методики (метод спостереження, опитування, інтерв'ю). Тестовий метод (тести інтелекту,

тести особистості, тести учбових і професійних досягнень, тести здібностей). Переваги методу тестів: стандартизованість, оперативність і економність, кількісний аналіз у поєднанні із якісним, надійність, можливість комп'ютеризації та ін. Недоліки тестування. Стратегії розробки діагностичних засобів (нормативно-орієнтоване тестування, критеріально-орієнтоване тестування, психосемантичний підхід). Аналіз змісту психодіагностичної технології. Проблема комплексної психодіагностики. Групи психодіагностичних даних.

Психометричні основи психодіагностики. Поняття про психометрію та диференційну психометрію. Основні критерії оцінки діагностичних методик. Надійність методики. Надійність і точність. Типи надійності: ретестова, паралельних форм, частин тесту. Процедура визначення надійності вимірювального інструменту. Визначення коефіцієнту константності. Алгоритм дій при перевірці надійності психодіагностичного інструменту.

Валідність методики та її характеристика. Співвідношення валідності і надійності. Типи валідності: діагностична (конкурентна), прогностична; ретроспективна; емпірична, теоретична; зовнішня, внутрішня. Конструктна валідність. Валідність за змістом (очевидна). Визначення валідності методичного інструменту.

Стандартизація тестів. Лінійна стандартизація. Нелінійна нормалізація. Репрезентативність тестових норм. Способи визначення репрезентативності.

Поняття про достовірність тесту. Достовірність самозвіту. Способи забезпечення достовірності самозвіту.

Проблеми конструювання та використання психодіагностичних методик. Характеристика стандартних вимог до психологічних тестів. Вимоги до конструювання та перевірки методик (стандартизація, перевірка надійності та валідності). Технології створення та адаптації методик. Аналіз тестових завдань (складність завдань, валідність завдань, внутрішня узгодженість). Конструювання типових діагностичних процедур (особистісних опитувальників, репертуарних методик, тестів досягнень та ін.). Структура та функції АРМ – “Психодіагност”. Стратегії створення АРМ.

5.2. Діагностика психічних функцій

Самосвідомість як об'єкт психодіагностики. Коротка характеристика процесу та продукту самосвідомості. Психологічна структура «Я-образу»: когнітивний, афективний, регулятивний компоненти. Методологічні та методичні проблеми психодіагностики самосвідомості (проблема соціальної бажаності, стратегія самоподачі, рівнева будова Я-концепції, психологічний захист та ін).

Класифікація процедур психодіагностики свідомості: стандартизовані самозвіти, ідеографічні методи, проективні техніки. Аналіз класичних процедур діагностики самосвідомості. Прийоми ранжування, парних порівнянь, сортування, шкалювання. Приклади стандартизованих самозвітів. Психодіагностичні процедури нестандартизованих самозвітів. Проблема достовірності самозвіту. Методики психодіагностики самосвідомості та самооцінки.

Діагностика когнітивно-пізнавальної сфери та інтелекту. Загальна характеристика проблеми діагностики здібностей. Теоретичні аспекти операціоналізації поняття «інтелект». Аналіз монофакторної теорії інтелекту Ч.Спірмена. Методики діагностики генерального фактору інтелекту. Ієрархічна теорія інтелекту Вернона. Співвідношення генерального фактору та вербального і невербального інтелекту. Методика Д.Векслера та її характеристика (дорослий та дитячий варіанти). Мультифакторна теорія інтелекту Л.Терстоуна. Поняття про когнітивний стиль особистості та діагностику його параметрів (полезалежність–полenezалежність; когнітивна простота–складність; аналітичність–синтетичність; понятійна диференціація).

Теоретичні аспекти проблеми визначення креативності. Параметри творчої обдарованості та творчої продуктивності. Методики діагностики креативності (Д.Гілфорда, П.Торранса, Д.Б.Богоявленської).

Діагностика спеціальних здібностей. Підходи до визначення здібностей та обдарованості у вітчизняній психології. Поняття загальних і спеціальних здібностей. Факторні теорії здібностей (Ч.Спірмена, Л.Търстоуна, Р.Кеттелла, Дж.Гілфорда). Класифікація спеціальних здібностей у зарубіжній психології. Окремі тести здібностей і тестові батареї. Сфери застосування тестів спеціальних здібностей. Можливості психодіагностики у вимірюванні здібностей.

5.3. Психодіагностика особистості

Психодіагностика особистості: теорія і практика. Проблеми вимірювання інстанцій особистості: теоретичний та методичний аспекти. Поняття про тести особистості (об'єктивні тести дії та ситуаційні тести) як реалізацію об'єктивного психодіагностичного підходу. Особистісні опитувальники як реалізація суб'єктивного психодіагностичного підходу (опитувальники типологічні, опитувальники рис, опитувальники мотивів, інтересів, цінностей, установок). Характеристика основних підходів до діагностики особистісних проявів та їх методичного забезпечення. Типологічний підхід. Коротка історія становлення, переваги, теоретичні проблеми. Сучасне розуміння та змістовна характеристика типу особистості. Психометричний підхід. Коротка історія становлення, проблеми визначення особистісної риси, види рис: конституційні, індивідні, особистісні (рефлексивно-ситуаційні). Факторний аналіз у структурі психометричного підходу. Аналіз діагностичного інструментарію, розробленого у рамках психометричного підходу. Проективний підхід. Теоретичні основи, проблеми, зміст поняття «проекція». Класифікація проективних методик. Психосемантичний підхід до діагностики особистості.

Психодіагностика мотивації. Теоретичні проблеми психодіагностики мотивації. Психодіагностичні індикатори мотивації та проблеми вимірювання мотивів.

Класифікація методів діагностики мотиваційної сфери особистості (прямі методи, особистісні опитувальники мотивів, проективні методи, діагностика мотивів через викривлення об'єкта перцепції, через особистісний сенс, за допомогою когнітивних оцінок, через характеристику перешкод та ін.). Психодіагностика мотивації досягнення. Аналіз методик діагностики мотивів.

Психодіагностика інтересів, цінностей та нахилів особистості. Проблема операціоналізації понять «інтерес», «цінність», «нахил». Труднощі їх діагностики: теоретичні, методичні. Зв'язок ціннісних орієнтацій та мотивів особистості. Психологічний зміст поняття «ціннісні орієнтації». Перспектива майбутнього та особливості її діагностики.

Діагностика емоційної сфери та емоційно-особистісної дезадаптації. Теоретичні аспекти співвідношення емоцій та психічних станів. Аналіз об'єктивного, суб'єктивного та проективного підходів у діагностиці емоцій та психічних станів.

Загальна характеристика проблеми класифікації психічних станів. Методики діагностики окремих психічних станів: тривожності, депресії, ворожості. Переживання особистістю самотності як проблема психодіагностики. Проблема емоційно-особистісної дезадаптації та діагностика її проявів.

Діагностика інтерперсонального стилю особистості. Класифікація методик психодіагностики міжособистісних стосунків. Діагностика міжособистісних стосунків на основі суб'єктивних переваг. Характеристика соціометрії та соціометричних індексів. Референтометрія. Проективні методи діагностики міжособистісних стосунків. Можливості використання методики ТАТ у діагностиці тенденцій поведінки особистості у соціальному середовищі. Стандартизовані самозвіти та особистісні опитувальники у психодіагностиці міжособистісних стосунків.

Діагностика комунікативної сфери особистості. Методологічні та методичні проблеми діагностики комунікативної сфери особистості. Психологічна структура спілкування та діагностика окремих її компонентів: комунікативного, перцептивного, інтерактивного. Напрямки вивчення змісту та процесу спілкування. Реалізація діагностичної процедури як етап проведення соціально-психологічного тренінгу. Аналіз методик

діагностики комунікативних властивостей особистості.

Елементи вікової психодіагностики. Діагностика готовності до шкільного навчання. Теоретичні та методичні проблеми психодіагностики людей різного віку. Історія розробки психодіагностичних прийомів обстеження дітей у ранньому віці. Діагностична робота із дітьми дошкільного віку. Діагностика компонентів психологічної готовності до навчання в школі.

6. ПСИХОТЕРАПІЯ

6.1. Загальні засади психотерапії

Концептуальні засади психотерапії. Становлення і розвиток психотерапії. Поняття про психотерапію. Основні види психотерапії. Директивна, орієнтована на проблему, і недирективна, орієнтована на клієнта, психотерапії. Види психотерапії за «каналами входу» у роботі з клієнтами: вербальний канал, тілесний канал, візуальний образ. Симптоматична та патогенетична психотерапія. Особистісно-орієнтований вид психотерапії. Когнітивна психотерапія. Трансперсональна психотерапія.

Особливості психотерапевтичної освіти. Покази застосування психотерапії. Розповсюдження психогенних порушень серед населення. Потреба в психотерапії. Психотерапевтичні освітні проекти. Законодавча основа: Закон про психотерапію. Підготовка психотерапевтів. Умови психотерапевтичної освіти. Початковий період підготовки психотерапевтів. Спеціалізована освіта. Психотерапевтична пропедевтика – передумова допуску до фахової спеціалізації. Супервізія.

Загальні стратегії психотерапії. Етичні принципи психотерапії: відповідальність, конфіденційність, прийняття клієнта. Етапи психотерапевтичного процесу. Особливості первинного інтерв'ю. Запит клієнта. Типи скарг клієнта/пацієнта. Встановлення взаємин довіри та взаємної відповідальності. Третій етап психотерапії – визначення цілей та припращування альтернатив. Робота над поставленими цілями психотерапії. П'ятий етап – засвоєння нових форм поведінки клієнтом. Оцінка ефективності психотерапевтичного впливу. Вербальні та невербальні засоби психотерапевтичного впливу.

Групова психотерапія. Специфіка відмінностей між індивідуальною та групою психотерапією. Механізми дії групової психотерапії. Критерії показів до групової психотерапії. Методи впливу в груповій психотерапії. Особливості комплектування груп. Віковий та статевий склад групи. Розмір групи. Частота та тривалість зустрічей. Основні принципи роботи групи. Групова динаміка. Фази розвитку групи. Фаза розігріву або орієнтації. Фаза залежності. Фаза активізації та реалізації. Робоча фаза. Заклучна фаза. Керівництво психотерапевтичною групою. Ефективність групової психотерапії.

6.2. Основні напрями психотерапії

Психодинамічний напрям психотерапії. Психоаналіз З.Фрейда. Генезис неврозу за З.Фрейдом. Техніки класичного психоаналізу. Базисна модель психодинамічної психотерапії. Індивідуальна психологія і психотерапія А.Адлера. Генезис неврозу за А.Адлером. Основні структурні фактори в індивідуальній психології А.Адлера: почуття меншовартості, прагнення до влади, соціальний інтерес. Варіанти стилю життя. Теорія психотерапії за А.Адлером. Схема первинного інтерв'ю. Техніки індивідуальної психології: техніка ранніх спогадів, історія життя, аналіз сновидінь, негативна практика. Аналітична психологія і психотерапія Карла Юнга. Теоретична положення аналітичної психології. Генезис неврозу за К.Юнгом. Теорія психотерапії К.Юнга. техніки аналітичної психології: аналіз сновидінь, активна уява, метод ампліфікації.

Когнітивно- біхевіоральний напрям психотерапії. Когнітивна терапія і уявлення про вирішальну роль мислення, пізнавальних (когнітивних) процесів у походженні емоційних порушень. Когнітивні спотворення. Техніки когнітивної терапії. Загальні положення біхевіорального напрямку. Психотехніки біхевіорального напрямку: методика «негативного

впливу», методика формування поведінки «Шейпінг», зчеплення, затухання «Федінг», методика позитивного і негативного підкріплення. «Контроль стимулу», «Оцінка відповідей», «Насичення», «Покарання». Загальні положення. Нейролінгвістичне програмування. Репрезентативна система людини: зорова (візуальна), слухова (аудіальна), тілесних відчуттів (кінестетична), нюхова і смакова модальності. Основні методики в НЛП: метод «Якоря», робота з субмодальностями, «Взмах», «Вибух», візуально-кінестетична дисоціація, терапевтична метафора, рефреймінг

Екзистенційно-гуманістичний напрям психотерапії. Психотерапія центрованої на клієнті за К. Роджерсом. Емпатичне розуміння клієнта як основна умова його клієнта. Друга умова – безумовне позитивне ставлення. Конгруентність психотерапевта. Генезис неврозу за К.Роджерсом. Результат клієнтцентрованої психотерапії. Теорія гештальттерапії. Поняття фігури та фону в гештальттерапії. Види невротичних механізмів в гештальттерапії. Техніки гештальттерапії. Загальні положення. транзактного аналізу. Структура особистості за Е.Берном. Аналіз ігор, сценаріїв і ролей. Загальні положення психодрами. Процедура психодрами Компоненти психодрами. Форми і види психодрами. Характеристика психодраматичної групи. Методики психодрами.

НЛП, Балінтовські групи та інші види психотерапії. Нейролінгвістичне програмування як система психологічних маніпуляцій на основі вивчення лінгвістичної моделі людини. Поняття модальності – найтипівішому і характерному для індивіда способі сприймання і відображення дійсності. Три різновиди модальності: візуальна, аудіальна і кінестетична. Специфічні методи діагностики і корекції. Мовні спотворення метамоделі, ведучі репрезентативні системи переробки інформації, калібровка індивідуальних невербальних відповідей «так» – «ні» і поверхневих корелятивів глибинних мовних структур. Метамодель як комплекс лінгвістичних засобів для збору інформації, спрямований на те, щоб відновити зв'язки мови людини і цього досвіду, який ця мова представляє.

7. Психокорекція

7.1. Загальні засади психокорекції

Психологічна корекція як сфера діяльності практичного психолога . Загальне поняття про психокорекцію. Специфічні риси психокорекційного процесу. Психокорекція, психотерапія: співвідношення понять. Види психокорекції: за характером спрямованості, за змістом, за формою роботи, за наявністю програм, за характером керування коригуючими впливами, за тривалістю, за масштабом вирішуваних завдань тощо. Поняття психокорекційної ситуації, її елементи. Основні принципи, мета та завдання психокорекційної роботи. Вимоги до психолога, що здійснює психокорекційний вплив: теоретичний, практичний та особистісний компоненти готовності до здійснення психокорекційної роботи. Особливості складання психокорекційних програм. Принципи складання й основні види психокорекційних програм. Оцінка ефективності психокорекційного впливу, фактори, що визначають ефективність психокорекційних заходів.

Індивідуальна психокорекція. Умови вибору індивідуальної психокорекції. Протипокази щодо групової психокорекції. Основні методи індивідуального психокорекційного впливу: переконання, та навіювання. Психологічні особливості індивідуальної психокорекції: стратегії ставлення клієнта до проблемної ситуації. Завдання індивідуальної психокорекції (у трьох основних сферах: когнітивній, емоційній та поведінковій). Основні стадії індивідуальної психологічної корекції. Заключення контракту між клієнтом і психологом, рівні конфіденційності. Дослідження проблем клієнта. Значення вербального та невербального контакту. Варіанти позицій психолога щодо клієнта («зверху», «на рівних», «знизу»). Пошук способів рішення проблеми. Формування психологом корекційної програми й обговорення її з клієнтом. Реалізація наміченої програми згідно укладеного контракту. Оцінка ефективності проведеної роботи. Результати колекційної

роботи. Правила та установки, що дозволяють психологу структурувати процес індивідуальної психокорекції і зробити його більш ефективним.

Групова психокорекція. Специфіка групової форми психокорекції. Поняття психокорекційної групи. Історичні аспекти розвитку групової психокорекції. Мета і завдання групової психокорекції як методу, орієнтованого на особистісні зміни (у пізнавальній, емоційній, поведінковій сферах). Механізми корекційного впливу. Фактори, що впливають на ефективність психокорекційної роботи. Особливості комплектування груп (принципи добровільності та поінформованості). Віковий та статевий склад групи. Підготовка до групової психокорекції. Групові динаміка. Завдання та норми групи. Структура групи й лідерства. Групові ролі. Згуртованість групи. Групові напруга. Фази розвитку групи. Керівництво психокорекційною групою: засоби впливу, основні завдання групового психолога. Робота під спостереженням супервізора. Основні ролі групового керівника. Стилі керівництва групою. Етичні вимоги до керівника корекційної групи.

Базові та додаткові методи групової психокорекції. Класифікація основних методів групової психокорекції: основні і допоміжні; вербальні та невербальні. Функції методів групової психокорекції: психокорекційна і власне діагностична. Групові дискусії як основний метод психокорекції. Рольова гра, її значення в груповій психокорекції. Психогімнастика як невербальний метод групової психокорекції, її специфіка. Проективний малюнок як метод групової психокорекції, його основне завдання, специфіка проведення. Музикотерапія як психотерапевтичний метод, що використовує музику в якості засобу корекції, її особливості та специфіка застосування. Додаткові психокорекційні методи та прийоми: танцювальні вправи, пісенні вправи, елементи аутотренінгу, медитативні вправи, слайд-фільми, творча візуалізація, ігрова діагностика, вправи на між групу взаємодію, техніки, спрямовані для збору зворотного зв'язку.

Використання методів психотерапії з корекційною метою. Особливості використання методів когнітивно-поведінкової психотерапії з корекційною метою: основні положення напряму, концептуальна схема А.Еліса «А-В-С-Д-теорія», її складові. Етапи корекційного процесу. Методи та техніки когнітивно-поведінкової психотерапії (Сократівський діалог, Психологічний робочий зошит, декатастрофізація тощо). Застосування методів та технік КПТ з метою керування емоційним станом та поведінкою у складних життєвих ситуаціях.

Особливості використання методів транзакційного аналізу з корекційною метою: загальна характеристика его-станів (Дорослий, Дитя, Батько). Розпізнавання его-станів. Аналіз транзакцій. Техніки транзакційного аналізу в корекційній роботі практичного психолога.

Особливості використання методів гештальт-терапії з корекційною метою: основні поняття та мета гештальт-терапії, принципи роботи, особистісний ріст за Ф.Перлзом, три зони усвідомлення дійсності. Причини виникнення психологічних проблем особистості. Методи та техніки гештальт-терапії (методика «двох стільців», «протилежні двері», «чарівні дзеркала», «старий покинутий магазин» тощо).

Особливості використання методів зображувальної терапії з корекційною метою. Корекційні можливості зображувальної терапії. Техніки та вправи зображувальної терапії (психологічний портрет, спонтанне вираження почуттів, портрети та автопортрети, ти – як..., спільне малювання, парне малювання тощо).

Особливості використання методів ігрової терапії з корекційною метою: напрямки ігрової терапії, корекційні можливості ігрової психотерапії, її функції, вікові показання до ігрової психокорекції. Структура ігрового заняття. Можливості ігрової терапії в корекції емоційних станів.

7.2. Вікові аспекти психокорекції

Психокорекційна робота психолога з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Характеристика основних проблем розвитку дитини в дошкільному та молодшому

шкільному віці. Психологічні причини ускладнень розвитку особистості дитини. Критерії оцінки відхилень в поведінці за М. Раттером. Порушення поведінки: агресивність, імпульсивність, гіперактивність, пасивність, флегматичність, демонстративність, дитина-шульга та ін.; особливості корекційної роботи з ними.

Корекційно-розвивальна робота з дітьми, що йдуть до школи. Корекція пізнавальної сфери дітей дошкільного та шкільного віку(розвиток уваги, пам'яті, мислення, довільної поведінки). Корекційна робота зі школярами «групи ризику». Причини шкільної неуспішності та можливості її корекції. Корекційна робота з дітьми, що мають синдром дефіциту уваги. Особливості корекції емоційних станів дітей дошкільного та шкільного віку.

Психокорекційна робота з підлітками та юнаками. Особливості підліткового та юнацького віку. Ознаки нервово-психічних порушень розвитку. Психокорекція акцентуацій характеру підлітків. Сім'я як джерело психічної травматизації підлітка. Співвідношення між акцентуаціями характеру та найбільш несприятливими типами сімейного виховання. Невротичний розвиток особистості підлітка. Методи роботи з невротичними підлітками. Вживання психоактивних речовин та хімічна залежність у підлітків. Суїцидальна поведінка підлітків, напрями корекційної роботи. Корекція проблем, пов'язаних із сексуальним розвитком.

Відхилення конструктивного розвитку в період ранньої юності. Адитивна поведінка, причини виникнення, основні етапи корекційної роботи. Юнацька сексуальність. Позитивні та негативні фактори, що впливають на формування статевої ідентичності. Стадії розвитку асоціальної поведінки. Внутрішні психологічні фактори, що призводять до здійснення злочину. Мікросоціальні фактор: сім'я, школа, референтна група. Типи делінквентності: агресивно-захисний, опозиційний. Корекційні можливості психологічного тренінгу в роботі з підлітками та юнаками.

Особливості сімейної психокорекції. Психокорекція сім'ї як одна із сфер психологічної корекції. Поняття життєвого циклу сім'ї. Поняття функціональної та дисфункціональної сім'ї. Цикли (етапи розвитку) сім'ї. Використання методів системно-феноменологічної психотерапії з корекційною метою. Методика «Генограма», її діагностичні та корекційні можливості, особливості роботи з генограмою, схема збору інформації про сім'ю. Техніка «Сімейна фотографія» - особливості проведення. Техніка «Сімейна скульптура», її корекційні можливості. Вправи-техніки «Сімейний колаж», їх корекційний потенціал.

Психокорекція труднощів, що пов'язані з розлученням. Розлучення і діти. Напрямки корекційної роботи з батьками та дітьми у ситуації розлучення батьків. Розпізнавання та особливості роботи з різними моделями батьківсько-дитячих сценаріїв. Класифікація стилів виховання в сімейній психології. Роль дитячо-батьківських відносин у виникненні порушень та відхилень психічно-фізичного розвитку дитини. Фази спільної сімейної психокорекції, особливості процесу. Схема взаємодії шкільного психолога, вчителів та батьків.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНИКІВ

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за 200-бальною шкалою. Виділені такі рівні компетентності.

I рівень – початковий. Відповіді вступника на теоретичні питання елементарні, фрагментарні, зумовлюються початковими уявленнями про сутність психолого-педагогічних та методичних категорій. У відповідях на практичні та творчі завдання вступника не виявляє самостійності, демонструє невміння аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обгрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає глибокі знання з психології, ерудицію, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його уміння адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні ситуації тощо.

**Таблиця відповідності
рівнів компетентності значенням 200-бальної шкали оцінювання
відповідей вступників під час фахового випробування**

Рівень компетентності	Шкала оцінювання	Національна шкала оцінювання
1	2	3
Початковий відповіді вступника невірні, фрагментарні, демонструють нерозуміння програмового матеріалу в цілому.	0-99	незадовільно
Середній відповіді вступника визначаються розумінням окремих аспектів питань програмного матеріалу, але характеризується поверховістю та фрагментарністю, при цьому допускаються окремі неточності у висловленні думки.	100-149	задовільно
Достатній відповіді вступника визначаються правильним і глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу, але при цьому допускаються окремі неточності не принципового характеру.	150-179	добре
Високий відповіді вступника визначаються глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу.	180-200	відмінно

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. Харків: Фоліо, 2016. 237 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. для студентів вищ. навч. закл. [3-тє вид.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
3. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2009. 463 с. (Альма-матер).
4. Дуткевич Т. Загальна психологія: теоретичний курс. Київ: Центр навч. літератури, 2019. 388 с.
5. Каліна Н.Ф. Психотерапія. Київ: Академвидав, 2010. 290 с.
6. Кузікова С. Б. Основи психокорекції. Київ: Академія, 2021. 336 с.
7. Карпенко Є. Методи сучасної психотерапії: навч. посіб. Дрогобич: Посвіт, 2015. 116 с.
8. Клінічна психологія: навч. посіб. / укл. Ю.П. Никоненко. Київ: КНТ, 2016. 369 с.
9. Корольчук М. С. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Ельга : Ніка-Центр, 2005. 396 с.
10. Максименко С. Д. Загальна психологія: навчальний посібник. 3-тє вид. Київ: ЦУЛ, 2019. 272 с.
11. Медична психологія: підруч. / за заг. ред. докт. мед. наук, проф. І. Д. Спіріної. Дніпро: ЛПРА, 2022. 300 с.
12. Моргун В. Ф. Основи психологічної діагностики: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Слово, 2009. 460 с.
13. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Київ: ЦНЛ, 2005. 624 с.
14. Мушкевич М. І., Чагарна С.Є. Основи психотерапії: навч. посіб / за ред. М. І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 420 с.
15. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. Київ: Академвидав, 2005. 446 с.
16. Основи соціальної психології: підручник для закладів вищої освіти / авт. кол. П. П. Горностаї, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. Київ: Талком, 2018. 580 с
17. Павелків Р. В. Загальна психологія. Підручник. Київ: Кондор, 2012. 576 с..
18. Павелків Р.В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2011. 469 с.
19. Поліщук С. А. Методичний довідник з психодіагностики: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Суми: Університетська книга, 2009. 440 с.
20. Савчин М. Загальна психологія: підручник. Київ: ВЦ "Академія", 2018. 344 с.
21. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
22. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики. Київ: Главник, 2006. 143 с.
23. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Навч. посібн. Модульно-рейтинговий курс. 3-тє вид. Київ: Видавничий дім «Персонал», 2019. 544 с
24. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

1. <http://stud.com.ua>
2. <http://www.info-library.com.ua>
3. <http://westudents.com.ua>
4. <https://samorozvytok.info>
5. <https://psychologiya.com.ua>
6. <https://psychologiya.org.ua>
7. <https://subject.com.ua>

8. Варій М.Й. Загальна психологія. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-113.html>
9. Колесник Н.Т. Клінічна психологія: навчальний посібник: URL : https://stud.com.ua/28948/psihologiya/klinichna_psihologiya
10. Міжнародний класифікатор хвороб МКХ-11. URL : <https://web.archive.org/web/20170619070810/http://mkh10.com.ua/>
11. Павелків Р.В. Загальна психологія. URL : <https://westudents.com.ua/knigi/503-zagalna-psihologiya-pavelkv-rv.html>
12. Психологічний словник. URL : <http://surl.li/pvya>
13. Психологія в схемах, таблицях, коментарях. URL : <http://surl.li/nhocw>
14. Психологія. Підручники онлайн. URL : <https://pidru4niki.com/psihologiya/>
15. Словник термінів. Психологія. URL : <http://surl.li/qdflw>
16. Учитель І. Б. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник [електронне видання] / І. Б. Учитель, М. В. Сурякова, І. Б. Батраченко. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 162 с. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4470>
17. Яценко Т.С. Психокорекція. URL : <http://surl.li/hexdx>
18. Prometheus – Найбільша платформа онлайн-курсів в Україні. URL: <https://prometheus.org.ua/>
19. Бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету URL : <https://library.rshu.edu.ua/>
20. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>